

Stanisław Król, Wojciech Antkowiak, Monika Stenka

**ZASŁUGUJĄCE NA OCHRONĘ STANOWISKO PEŁNIKA
EUROPEJSKIEGO (*TROLLIUS EUROPAEUS*)
W PSZCZEWSKIM PARKU KRAJOBRAZOWYM**

**Stand of globe flower (*Trollius europaeus* L.)
deserving protection in the Pszczewski Landscape Park**

Abstract

In the neighbourhood of Mnichy, a locality in Gorzów Province, at the rivulet Kamionka occurs a large stand of globe flower *Trollius europaeus* L. A very attractive localization, magnificence of the plants and their occurrence in „carpet” form on one hand, and potential hazards arising from incorrect utilization of meadows making the northern border of the stand (grazing, cutting) as well as interference of resident population on the other hand, induce to special protection of this rare plant species in the Pszczewski Landscape Park.

KEY WORDS: W Poland; globe flower; *Trollius europaeus*; protection.

Pełnik europejski *Trollius europaeus* występuje w swym zasięgu na obszarze całej Polski, na brzegach lasów, wilgotnych łąkach, torfowiskach niskich, najczęściej w zespole *Molinietum coeruleae medio-europaeum*, jednak w niektórych okolicach branie go zupełnie lub rośnie nielicznie. Bylina ta ze względu na piękno swoich kwiatów, rzadkie występowanie oraz charakter reliktowy została objęta całkowitą ochroną gatunkową roślin.

Pszczewski Park Krajobrazowy składa się z dwóch części: zachodniej — Rynny Jezior Pszczewskich i wschodniej, znacznie mniejszej — Doliny Kamionki. Teren doliny rzeczki Kamionki jest bardzo urozmaicony pod względem rzeźby, siedliska i szaty roślinnej. Znaczną część zajmują m. in. zbiorowiska łąkowe na glebach różnej żyzności.

Okazałe stanowisko pełnika znajduje się po prawej stronie rzeki Kamionki, w pobliżu miejscowości Mnichy w województwie gorzowskim. Granicę stanowiska wyznacza koryto rzeki z jednej strony, a kośna łąka należąca do gospodarstwa rolnego (dawne PGR) z drugiej. W miejscu tym pełnik występuje bardzo obficie zajmując lekkie obniżenie przy Kamionce. To rozległe stanowisko poprzecinane jest nielicznymi zaroślami wierzbowymi a pełnik w wielu miejscach występuje łąkowo.

Trollius europaeus jest kaulofitem — byliną łądogową tworzącą kępy różnej wielkości w zależności od wieku, powstające z pędów odnawiających. Liście tworzą się jako odziomkowe i łądogowe o bardzo zróżnicowanej budowie. Kwiaty są promieniste ale z okwiatem nie podzielonym na kielich i koronę, barwy żółtej; zewnętrzne listki okwiatu szeroko jajowate lub okrągłe, ku środkowi coraz węższe. Listki miodnikowe dłuższe od pręcików, w górnej części maczugowate. Pręcikowie i słupkowie liczne. Owocem jest mieszek wielonasienny. Kwiaty osadzone są na konicach pędów głównych i bocznych.

Rośliny pobrano z dwóch stanowisk lokalnych:

- I — w pobliżu koryta rzeki Kamionki na glebie murszastej podmokłej, organogenicznej,
- II — z miejsca położonego nieco wyżej, na glebie głęboko próchniczej, nie podmokłej, minerogenicznej.

Dwa zdjęcia fitosocjologiczne z obu tych miejsc charakteryzują zbiorowiska roślinne, które są odbiciem różnych stosunków wilgotnościowych w glebie. Oto one:

Stanowisko — Locality	1	2	
Numer zdjęcia w terenie	1	2	
No of phytosociological site record			
Data — rok	Date — year	1992	1992
miesiąc	month	6	6
dzień	day	4	4
Pokrycie	Covering	100	100
<i>Trollius europaeus</i>		2.2	4.4
<i>Carex acutiformis</i>		3.2	1.2

<i>Phragmites communis</i>	2.1.	+†
<i>Cirsium oleraceum</i>	1.2	+
<i>Urtica dioica</i>	1.1	+†
<i>Polygonum bistorta</i>	1.1	+†
<i>Lathyrus pratensis</i>	1.1	+†
<i>Ranunculus acer</i>	1.1	+†
<i>Vicia sepium</i>	+	1.1
<i>Alopecurus pratensis</i>	+	1.1
<i>Deschampsia caespitosa</i>	1.2	
<i>Holcus lanatus</i>		1.2
<i>Poa palustris</i>		1.1
<i>Poa trivialis</i>	1.1	
<i>Geum rivale</i>	+	+
<i>Galium aparine</i>	+	+
<i>Equisetum palustre</i>	+	+
<i>Avenastrum pubescens</i>		+
<i>Caltha palustris</i>		+
<i>Chaerophyllum temulum</i>		+
<i>Achillea millefolium</i>	+	
<i>Filipendula ulmaria</i>	+	
<i>Poa pratensis</i>	+	
<i>Scirpus silvaticus</i>	+	
<i>Veronica chamaedrys</i>	+	
<i>Brachytecium sp.</i>	+	
<i>Plagiomnium sp.</i>		+

Do pomiarów biometrycznych wybrano 10 cech morfologicznych: 3 wegetatywne i 7 generatywnych. Do pomiarów liści i pędów użyto na obu stanowiskach 80 łodyg, natomiast do pomiarów listków okwiatu i owoców zebrano w czasie kwitnienia i owocowania po 30 kwiatów i wielomieszków z pędów głównych i bocznych na każdym stanowisku. Mierzono je binokulem przy pomocy podziałki.

Prezentowane w niniejszym doniesieniu wyniki badań biometrycznych porównano z wynikami jakie opublikowała A. Doroszevska w jedynej dotychczas monograficznej pracy nad rodzajem *Trollius L.*

Tabelaryczne zestawienie obserwowanych cech:

Cecha badana	Stanowisko	Pędy główne			Pędy boczne			Dane wg A. Doroszewskiej
		śr.	max.	min.	śr.	max	min.	
Długość łodygi głównej (cm)	I	84,5	94,0	40,0				15,0—90,0
	II	81,4	95,0	54,0				
Liczba liści odziomkowych	I	3,0						
	II	5,0						
Liczba kwiatów na łodydze	I	2,0	4,0	1,0				
	II	3,0	3,0	1,0				
Liczba liści na łodydze (bez liści odziomkowych)	I	6,0	11,0	1,0				
	II	7,0	9,0	4,0				3,0—7,0
Liczba listków okwiatu w kwie- cie	I	12,0	15,0	10,0	10,0	12,0	8,0	
	II	13,0	15,0	11,0	10,0	12,0	8,0	9,0—19,0
Długość listków okwiatu (mm)	I	22,0	30,0	15,0	19,5	25,0	9,0	
	II	25,0	30,0	14,0	16,5	24,0	10,0	14,0—30,0
Szerokość listków okwiatu (mm)	I	17,0	30,0	8,0	12,5	25,5	5,0	
	II	19,0	32,0	7,0	11,0	19,0	4,0	
Liczba mieszków w wielomieszku	I	51,0	95,0	33,0	41,0	84,0	23,0	12,0—60,0
	II	48,0	75,0	26,0	36,0	73,0	22,0	
Długość całkowita mieszka (mm)	I	8,3	10,2	7,0	8,2	11,2	5,6	
	II	8,7	10,7	6,0	8,1	10,1	6,2	4,5—11,0
Długość dzióbka mieszka (mm)	I	1,2	2,3	0,6	1,3	2,6	0,4	
	II	1,8	2,6	1,0	1,6	2,6	0,5	0,5—2,5

Wyniki pomiarów zestawione w tabeli sugerują następujące stwierdzenia:

1. Rośliny pochodzące ze stanowiska I są wyższe oraz bogatsze w mieszki w porównaniu z roślinami stanowiska II.
2. Liście odziomkowe, łodygowe oraz kwiaty są liczniej reprezentowane na roślinach stanowiska II.
3. Kwiaty z pędów głównych są bogatsze w okwiat w porównaniu z kwiatami pędów bocznych, a długość i szerokość

barwnych płatków jest większa. Również ilość owoców jest zdecydowanie wyższa na pędach głównych.

4. Porównując otrzymane wyniki z danymi A. Doroszewskiej można zauważyć, że pełnik znad Kamionki należy do wysokich i średnio wysokich. Jego kwiaty są uboższe w listki okwiatu, ale ich długości są zbliżone. Natomiast liczba mieszków jest zdecydowanie wyższa, są one długie i średnio długie, przy czym brak mieszków małych.

Opisane stanowisko jest jednym spośród kilku innych znajdujących się w Pszczewskim Parku Krajobrazowym. Jest ono jednak najliczniejsze a występujący tam pełnik jest dorodny. Potencjalne zagrożenie może stwarzać złe użytkowanie kośnopastwiskowe łąk położonych na lekkim skłonie południowym a stanowiących północną granicę stanowiska. Przenawożenie, zbyt dalekie wykaszanie może zachwiać panujące tam stosunki i ograniczyć ekspansję tej chronionej rośliny. Dlatego warto pomyśleć o skutecznej ochronie tej ładnej rośliny w okolicach Mních.

DOROSZEWSKA A. 1974: The genus *Trollius* L. — A taxonomical study. Monogr. bot. 41: 88—96.

HEGI G.: Illustrierte Flora von Mittel Europa. Tom III.

ŁUKASIEWICZ A. 1962: Morfologiczno-rozwojowe typy bylin. Prace Kom. Biolog. PTPN, 27, 1: 1—399.

ŚWIEJKOWSKI L. 1956: Ochrona roślin w Polsce. SWP, Łódź.

Adres autorów:

Katedra Botaniki AR
ul. Wojska Polskiego 71C
60-625 P o z n a ń